

KRONIKA CHRONICLE

Edukologija: sugebėti tiesti tiltus

Profesorė **Vilija Targamadzė** ne visiems patogus žmogus. Ji nebijo viešumos, kritikos, opozicijos. Bet tai vardan to, kad būtų daugiau dialogo, diskusijų, būtų bendrai generuojamos idėjos. Kad mokslininkai mokėtų tiesti tiltus tarp pasaulinių patirčių ir Lietuvos specifiškumo, poreikių, ateities.

Papasakokite, kaip atėjote į edukologiją. Tai šeimos tradicija ar netikėtas pasirinkimas?

Besimokydama mokykloje vasarą dirbdavau vaikų darželyje ir ten pastebėjau, kad man iš tiesų tai patinka. Mokiausi Panevėžio J. Balčikonio vidurinėje mokykloje, mano mokytojų karta buvo priešakario išsilavinimą turintys arba karo metais baigę studijas, labai kultūringi, išsilavinę mokytojai. Ta jų kultūra, mokyklos dvasia įkvėpė pedagoginėms studijoms. Pagal šeimos tradiciją turėčiau būti gydytoja: mano seneliai buvo medikai, tėvai taip pat gydytojai, ir aš pradžioje galvojau būti gydytoja. Vaikystėje matyta teikiama pagalba, gydytojų susibūrimai, pokalbiai apie pacientus, konsiliumai man giliai įstrigo į atmintį... Paskui persigalvojau, įstojau į Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą, kur penkerius metus studijavau biologijos ir žemės ūkio pagrindus ir gavau būtent tos specialybės mokytojo diplomą.

O gal gydytojo ir mokytojo profesijos kažkiek panašios?

Be abejo, galima lyginti. Abiem joms reikia bendrųjų kompetencijų, atidos, empatijos, noro ir gebėjimo padėti žmogui. Tik tikslai yra skirtingi.

Tiek gydytoju, tiek ir mokytoju, ko gero, ne visi geba būti, ne visi nori. Taigi kas yra ugdymas: amatas ar menas?

Manau, kad dabar amatą nevisiškai teisingai suprantame. Amatas tarsi kažkokią neigiamą konotaciją turi. Iš tikrųjų amati-

ninkas tarpukario Lietuvoj buvo labai vertinamas... Menininkas geras taip pat puiku. O mokytojas, man atrodo, yra tarp meno ir mokslo. Niekas negali pasakyti, ko daugiau reikia: mokslo ar meno. Žinome, kad yra daug mokančių mokytojų, tačiau jie nesugeba tų žinių pritaikyti praktiškai, nemoka komunikuoti, o kiti, žiūrėk, moka identifikuoti problemas su mokiniu, rasti su mokiniais kontaktą ir per tą ugdomąją sąveiką pradeda mokinį ugdyti.

Kur link eina dabartinė mokytojų rengimo reforma? Link meno ar amato? Kaip parengti gerų, šiandienei mokyklai reikalingų mokytojų, kurie mokys naują kartą?

Mano supratimu, akcentą reikia dėti kitur: ne parengti, bet žmogus turi pasirengti pedagoginiam darbui. Jam galima tikrai pagelbėti. Manau, nėra dar tinkamai susitarta, kokių mokytojų reikia Lietuvai, nes XXI amžius diktuoja kitų iššūkių. Galbūt banaliai atrodo, kai visą laiką kalbame apie iššūkius, bet ketvirtoji revoliucija reikalauja labai stiprių kompetencijų, gebėjimo netapti technologijų auka, o gebėti panaudoti technologijas asmeninei brandai, pozityviai socializacijai, pilietiškumui ugdytis. Dažnai pagalvoju, kad naujoji karta turi tam tikrų specifinių polinkių, tarkime, negebėjimą atsieti virtualios aplinkos nuo realios. Tai nėra nei gerai, nei blogai. Ji tiesiog tokia yra. Bet tas kitoniškumas labai dažnai supriešina ir, rengiant mokytojus, nepažįstant naujosios kartos ir nenumatant, kokie XXI amžiaus iššūkiai bus netgi už kelerių metų, manau, negalima sumodeliuoti kokybiškos programos. Kitas dalykas – nuolatinė diskusija: labiau reikia dalykinių žinių ar pedagoginių?

Net ne žinių, sakykim, kompetencijų. Bet tai yra neatsiejami dalykai, norint dirbti pedagoginį darbą, pirma reikia turėti pedagoginių kompetencijų, nepaneigiant ir dalykinių. Tai yra integralūs sandai, kad netgi tas klausimas, klausimo formulavimas, mano galva, yra keistokas. O mokytojų rengimo modelių gali būti įvairių. Tai gali būti ir lygiagrečios, ir gretutinės studijos, ir pedagoginės profesinės studijos, ir „Renkuosi mokyti“, ir daugelis kitų formų. Netgi neformalių turimų kompetencijų pripažinimas turėtų būti, nes kai kurie yra jau įsigiję kompetencijų ir nėra reikalo to jiems vėl įrodinėti iš naujo ir gaišti tam laiką, bet, mano galva, vis dėlto turėtų būti fundamentalesnis pedagoginis pasirengimas. Tai gebėjimas dirbti pagal mokymosi paradigmą, nes reikia pripažinti, kad daugeliui dar dominuoja mokymo paradigma. Kitas dalykas, niekaip negalėsi dirbti pagal mokymosi paradigmą, jeigu nepažinai vaiko. Naujoji karta yra dar neatrastoji daugeliu atvejų, tad mes labai dažnai dirbame su neatpažįstamais skraidančiais objektais. Ir tada prasideda įvairios imitacijos, simuliakrai, galiausiai deklaracijos, kad dirbama pagal mokymo paradigmą, o iš tikrųjų ne pagal ją dirbama. Man kelia nerimą, kad yra labai daug įvairių šūkių, įvairių idėjų, kurios lieka neįgyvendintos, nepabaigus vieno ir neįvertinus kito, persokama kitur. Prisiminkime profilinį mokymą. Profilinis mokymas nebuvo iki galo išanalizuotas, suprastos jo neigiamos ir teigiamos ypatybės. O dabar vėl metamasi į individualizavimą, nesupratus iki galo, kas yra individualizavimas, personalizavimas ir kita. Šokinėjama nuo idėjos prie idėjos, neįvertinant jos realizavimo, neturint

stebėsenos sistemos. Mes, kaip tie sėjėjai, išeiname ir berieme sėklas į neparuoštą dirvą.

Domitės naujaja karta. Ar ateinančios mokiniai yra iššūkis, o gal dovana mokyklai ir visuomenei? Ar tikrai reikia „bijoti“ Z, alfa ir kitų kartų, kaip mus kartais nuteikia žiniasklaida?

Pirmas dalykas – pedagogikos be iššūkių ir problemų nebūna. Iššūkiai tuo ir žavūs, kad jie aprėpia ir problemas, ir jų sprendimo galimybes. Jeigu problemą identifikuojujame (dažniausiai ta problema – pedagogo negebėjimas dirbti su naujaja karta), dirbame pedagoginėje sąveikoje, tada vyksta pozityvi tiek ugdytojo, tiek ir ugdytinio kaita. Mano supratimu, kiekvieną žmogų pedagogas turi priimti kaip dovaną. Kartu bendradarbiaudamas gali padėti jam keistis, judėti siekinio link ir pats keistis. Nereikia bijoti naujosios kartos, ji yra kitokia, bet tai visiškai natūralu. Mes taip pat mūsų tėvams, senelių kartai atrodėme visiškai kitokie... Mus kita kultūra tik praturtina. Esu atlikusi tyrimų, kaip vaikai keičiasi veikiami virtualios aplinkos. Tyriau kultūrinį aspektą, iš tikrųjų visai kita kultūra (tiksliau kol kas formuojasi kitokia subkultūra) randasi su naujaja karta. Manau, reikia tuos tyrimus tęsti, nes svarbu suprasti, kokia kultūra, subkultūra formuojasi, gali būti, kad nesusikalbėsime, nes būsime skirtingų kultūrų atstovai, kurie netiesia tiltų. Reikia sugebėti tiesti bendravimo ir bendradarbiavimo tiltus, nenumoti ranka, neignoruoti, bet matyti šią realiją.

Tiek naujos kultūros, naujų kartų vaikų mokymas, tiek socialinės atskirties vaikų mokymas yra „tiltų tiesimas“. Jūs dirbote modernizuojant ugdymą socializacijos centruose, dalyvavote kuriant

jaunimo mokyklų koncepciją. Kas Jus skatino domėtis ir konkrečiai veikti šių sunkumus patiriančių vaikų labui? Kodėl pasirinkot jų, o ne, pavyzdžiui, gabių vaikų, ugdymą ir tyrimus toje srityje?

Gabus vaikas randa galimybių tobulėti, jam tereikia padėti, jį pastūmėti. Mokytojas, kaip ir treneris gabiam sportininkui, mokiniui turi padėti, kartais netgi pristabdyti, kad nepersidirbtų. Vaikai, turintys mokymosi keblumų, labai dažnai nustumiami į šalį, į paribį, ir ne todėl, kad yra negabūs, o kad neužtenka pedagoginio meistriškumo atpažinti jų tam tikrus mokymosi sunkumus ir padėti juos įveikti. Prisimenu, būdama maža, važiuodavau pas gimines. Jų kaimynų sūnus mokėsi pagalbinėje mokykloje. Aš labai stebėjausi, kodėl jis ten mokosi, nes labai gerai skaičiuodavo ir guvus vaikas buvo. Paskui, bėgant laikui, supratau, kad tai buvo tiesiog pedagoginis ir kultūrinis apleistumas. Neištiesus tam vaikui pagalbos rankos, nenutiesus tilto per pedagoginę sąveiką, jis buvo nustumtas į šalį. Šiandien daugėja vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, o mūsų švietimo sistema yra diskriminuojanti. Ir ne tik specialiųjų poreikių vaikus. Juk visų pirma ne mokykla turėtų rinktis vaikus, o vaikams turėtų būti suteikta teisė rinktis mokyklą. Puikiai žinome, kad yra specialiųjų poreikių vaikų, ir mokytojai nepajėgūs susitvarkyti, kai klasėje 30 vaikų, tarp kurių yra ir tokių, kuriems reikia daugiau dėmesio, pagalbos, kai neturima mokytojo padėjėjo ar panašiai. Mokytojas tiesiog nebesugeba dirbti, bet ne todėl, kad yra nekompetentingas, o kad labai didelės darbo sąnaudos. Tai stipriai vargina. Turi būti kuriama ir nuolat stiprinama paramos mokytojui sistema, nes labai daug reika-

laujama iš mokytojų, o paramos mažai. Turime kalbėti apie mokytojų perdegimo sindromą. Negebėjimas komunikuoti su mokytojais, nesitarimas, nurodinėjimas, neatsižvelgiant į jų nuomonę, nepadeda mokytojams jausti komfortą savo darbe. Priešingai – tai įstumia į diskomforto zoną ir sekina. Jeigu kalbame apie mokytojų prestižą, tai reikia konkrečiai jiems padėti, o ne kalbėti šūkais.

Jūs kaip mokslininkė aktyviai dalyvaujate viešosiose diskusijose. Dėl kokių įsitikinimų arba idėjų visada remsit ietis? Koks Jums, kaip mokslininkei ir visuomenininkei, yra aktualiausias klausimas, dėl kurio galima neužmigt?

Svarbiausia, kad žmogus, kuris priklauso stuburinių klasei, netaptų bestuburis, kad jis turėtų dorinį, moralinį atskaitos tašką visomis gyvenimo situacijomis. Visi esame klystantys žmonės, bet dorinis stuburas visada leidžia išlikti vertikaloje pozicijoje, nesilankstyti, teisingai suprasti tarnystę, nepamirštant dvasinių dalykų. Dvasiniai dalykai susiję ne tik su moraliniais, tai ir pilietiškas, ir meilė Tėvynei, ir santykiai su kitais žmonėmis.

Dirbote kuriant Geros mokyklos koncepciją. Ją įgyvendinant kažkas stringa. Ko, Jūsų manymu, reikėtų, kad toji koncepcija taptų praktika?

Visų pirma reikia suprasti, kas ten užkoduota: galima šią koncepciją skaityti, analizuoti, bet ja negyventi. Dažnai ja prisi-dengiamo nesuprasdami esmės ir tada prasideda įvairios interpretacijos, imitacijos. Pasaulis nestovi vietoje, o mes kiekvienas šioje kaitoje žvelgiame į pasaulį per savo prizmę, taigi socialinis konstruktyvizmas yra viena iš šios koncepcijos nuostatų, bet,

konstruodami pasaulį, neturime pamiršti humanistinių vertybių, jos yra labai svarbus atskaitos taškas. Be to, Geros mokyklos koncepcija yra sąryšinga su Tautinės mokyklos koncepcija. Labai svarbu mąstyti globaliai, o veikti lokaliai. Neturime užsi-verti į kokius gardus, bet nedera leisti, kad globalumas naikintų mūsų tautinį pamatą. O tai – sudėtingas uždavinys. Tam reikalinga giluminė pajauta ir pagava. Norėtusi, kad bent jau švietimo žmonės būtų inteligentai, o ne tik intelektualai – intelektualai nėra įsipareigoję Tėvynei, o inteligentai visada jaučia pareigą savo Tėvynei. Netgi nepaisydami savo buvimo fizinės vietos. Istorijoje nemažai tokių pavyzdžių. O kalbant apie gerą mokyklą, daugelis nesupranta rezultatų, o ugdymo rezultatai tai ir mokinio branda, pažanga, pasiekimai. Koncentravimasis į reitingus, akademinis pasiekimas dažnai nukreipia į kreivųjų veidrodžių ugdant karalystę. Ir pati aplinka mus tolima nuo geros mokyklos, nes visokie reitingai, testai, patikros labai standartizuoja žinojimą. O mes kalbame apie vaikų mokymosi individualizavimą, personalizavimą ir panašiai. Kitas dalykas, pamirštame, koks svarbus yra mokyklinis gyvenimas, todėl reikia kurti gražią, saugią, emociškai palankią aplinką.

Kokia edukologijos mokslo situacija šiandien? Kas galėtų timplėti ir švietimo praktikus?

Manau, reikėtų daugiau dėmesio edukaciniams tyrimams, jeigu norime iš tikrųjų nustatyti, kokia yra reali situacija, ir spręsti, kaip mums reikėtų tobulėti. Svarbu rentis šiais edukaciniais tyrimais praktikoje. Pedagogika yra kontekstinis mokslas, todėl mokslininkų varymas į įvairius tarptauti-

nius vandenį pamirštant mūsų kontekstą ir kad lietuviški straipsniai ir Lietuvoje atliekami tyrimai yra labai svarbūs Lietuvai, manau, daro labai didelę žalą. Turime išsiaiškinti, kokia yra situacija Lietuvoje, ką reikėtų keisti. Daug jaunų pradedančių mokslininkų yra nusivylę, jaučiasi nušalyje, nes Lietuva yra maža šalis ir mažai kas pasaulyje kalba lietuviškai. Kas galėtų skatinti mokslininką tirti Lietuvą arba ją pamatyti pasaulio kontekste? Lietuvos mokslų taryba nesupranta socialinių hu-

manitarinių mokslų paskirties, orientuojantis į kitus mokslus yra sudėtos kartelės. Antra – asmeninis supratimas, jeigu Tėvynė tau yra svarbi, pirmiausia reikia savo jėgas skirti jai. Tarpukario inteligentai mokėsi, gilinosi, studijavo užsienyje, bet, kad ir kur būdami, dirbo Lietuvai. Aišku, Tėvynė yra globaliame ir globalėjančiame pasaulyje, ir šito dalyko nereikia neigti. Mes neturime veikti kaip uždara, nuo visko atsiribojusi sistema.

Ačiū už pokalbį.

Pokalbį užrašė dokt. Danguolė Gervytė